HỘI THOẠI (tiếp theo)

I – LƯỢT LỜI TRONG HỘI THOẠI

Đọc lại đoạn miêu tả cuộc trò chuyện giữa nhân vật chú bé Hồng với người cô (đã dẫn ở tr. 92 – 93 về hội thoại). Trả lời các câu hỏi sau đây :

1. Trong cuộc thoại đó, mỗi nhân vật nói bao nhiêu lượt ?

2. Bao nhiêu lần lẽ ra Hồng được nói nhưng Hồng không nói ? Sự im lặng thể hiện thái độ của Hồng đối với những lời nói của người cô như thế nào ?

3. Vì sao Hồng không cắt lời người cô khi bà nói những điều Hồng không muốn nghe ?

Ghi nhớ

- *Trong hội thoại, ai cũng được nói. Mỗi lần có một người tham gia hội thoại nói được gọi là một lượt lời.*
- *Để giữ lịch sự, cần tôn trọng lượt lời của người khác, tránh nói tranh lượt lời, cắt lời hoặc chêm vào lời người khác.*
- *Nhiều khi, im lặng khi đến lượt lời của mình cũng là một cách biểu thị thái độ.*

II – LUYỆN TẬP

1. Qua cách miêu tả cuộc thoại giữa các nhân vật cai lệ, người nhà lí trưởng, chị Dậu và anh Dậu trong đoạn trích *Tức nước vỡ bờ* (*Ngữ văn 8,* tập một, tr. 28), em thấy tính cách của mỗi nhân vật được thể hiện như thế nào ?

2. Đọc đoạn trích sau và trả lời câu hỏi nêu ở dưới.

Thoáng thấy mẹ về đến cổng, thằng Dần mừng nhảy chân sáo :

– U đi đâu từ lúc non trưa đến giờ ? Có mua được gạo hay không ? Sao u lại về không thế ?

Cái Tí ở trong bếp sa sả mắng ra :

– Đã bảo u không có tiền, lại cứ lằng nhằng nói mãi ! Mày tưởng người ta dám bán chịu cho nhà mày sao ? Thôi ! Khoai chín rồi đây, để tôi đổ ra ông xơi, ông đừng làm tội u nữa.

Rồi nó tất tả bồng em chạy ra trước thềm đon đả chào mẹ :

– U đã về ạ ! Ông lí cởi trói cho thầy con chưa, hử u ? Cái nón của u làm sao bị rách tan thế ấy ? Tay u làm sao lại phải buộc giẻ thế kia ?

Chị Dậu không trả lời. Thơ thẩn, chị đón lấy con bé và ngồi ghé vào bên mép chõng.

Cái Tí xòa đầu cái Tủu kể lể bằng giọng hú hí :

– Cô ả hôm nay quấy lắm u ạ ! U đi khỏi nhà, cô ta cứ ra rả khóc không dứt miệng. Dỗ thế nào cô ta cũng không nín cho. Đặt ngồi xuống phản, cô ta lại níu lấy con và cố đứng lên. Con vừa lẽo đẽo cắp cô ta ở sườn, lại vừa hì hục rửa khoai, tra nồi, xin lửa dóm bếp. Củi thì ướt chảy ướt chả ; lì lụi mãi vẫn không cháy cho. Thế mà con cũng luộc được chín nồi khoai rồi đấy ! U bảo con có ngoan không ?

Chị Dậu vẫn không nói gì.

[...]

Cạnh chõng, nghi ngút một đám khói bay.

Cái Tí lễ mễ bưng rổ khoai luộc ghếch vào chân cột, và dặn thằng Dần :

– Hãy còn nóng lắm đấy nhé ! Em đừng mó vào mà bỏng thì khốn.

Vừa nói, nó vừa tung tăng chạy đến rổ bát, lục lấy hai cái to và một đôi đũa, đem lại. Bới từ trôn rổ bới lên, nó gắp những mẩu khoai to xếp đầy hai bát. Bằng cái dáng bộ vui vẻ, nhẹ nhàng, nó đặt một bát lên chõng :

– Mời u xơi khoai đi ạ !

Rồi nhanh nhẩu, nó bưng một bát, bước qua tấm phản cập kênh ngửa cổ để lên bàn thờ, và quay xuống, nó bảo thằng Dần :

– Bát này chị để phần thầy đấy nhé ! Chốc nữa thầy về thầy ăn. Đứa nào ăn "vèn" của thầy thì chị không cho đi chơi với chị.

[...]

Những sự hiếu thảo, ngoan ngoãn của hai đứa trẻ ngây thơ vô tình lộ ra từ nãy đến giờ, hình như đều là những lưỡi dao găm cắt từng khúc ruột chị Dậu. Càng nhìn chúng nó, chị càng nước mắt ngắn dài.

Ngạc nhiên, cái Tí thỏ thẻ giục mẹ :

– U ăn khoai đi, để lấy sữa cho em nó bú. Từ sáng đến giờ, u chưa ăn gì, đói quá chịu làm sao được ?

Chị Dậu vẫn cứ rầu rĩ nét mặt, những giọt nước mắt rơi xuống càng mau.

Với vẻ mặt băn khoăn, cái Tí lại bưng bát khoai chìa tận mặt mẹ :

– Này u ăn đi ! Để mãi ! U có ăn thì con mới ăn. U không ăn con cũng không muốn ăn nữa.

Nể con, chị Dậu cầm lấy một củ, rồi chị lại đặt xuống chõng.

Vẻ nghi ngại hiện ra sắc mặt, con bé hóm hỉnh hỏi mẹ một cách thiết tha :

– Sáng ngày người ta đấm u có đau lắm không ?

Chị Dậu khẽ gạt nước mắt :

– Không đau con ạ !

– Thế làm sao u cứ khóc mãi mà không ăn khoai ? Hay là u thương chúng con đói quá ? Không, chúng con không đói nữa đâu. Hai đứa ăn hết ngần kia củ khoai thì no mòng bụng ra rồi còn đói gì nữa. U cứ ăn đi, u cứ ăn hết bát khoai ấy đi ! Nếu u không ăn, lấy đâu ra sữa cho em nó bú ?

Chị Dậu vừa nói vừa mếu :

– Thôi u không ăn, để phần cho con. Con chỉ được ăn ở nhà bữa này nữa thôi. U không muốn ăn tranh của con. Con cứ ăn thật no, không phải nhường nhịn cho u.

Cái Tí chưa hiểu hết ý câu nói của mẹ, nó xám mặt lại và hỏi bằng giọng luống cuống :

– Vậy thì bữa sau con ăn ở đâu ?

Điểm thêm một "giây" nức nở, chị Dậu ngó con bằng cách xót xa :

– Con sẽ ăn ở nhà cụ Nghị thôn Đoài.

Cái Tí nghe nói giãy nảy, giống như sét đánh bên tai, nó liệng củ khoai vào rổ và oà lên khóc :

– U bán con thật đấy ư ? Con van u, con lạy u, con còn bé bỏng, u đừng đem bán con đi, tội nghiệp. U để cho con ở nhà chơi với em con.

Thằng Dần cũng khóc tru tréo, bỏ luôn rổ khoai đứng dậy, ngoay ngoảy lắc cái mông đít, nó nhắc lại câu nói sáng ngày :

– Em không ! Nào ! Em không cho bán chị Tí ! Nào ! Nào ! Có bán thì bán cái Tủu này này !

Chị Dậu chỉ thổn thổn, thức thức, không nói thêm được câu gì. Bộ mặt sầu thảm dần ngả xuống, đối thẳng với mặt con bé đang bú.

[...]

Chị Dậu lại càng rũ rượi. Chống tay lên trán, chị như nghĩ ngợi phân vân. Một lúc sau, chị đứng phắt dậy với cái dáng điệu quả quyết :

– Thôi, phải tội với trời, mẹ chịu ! Cảnh nhà đã thế, mẹ đành dứt tình với con !

Tức thì, chị chùi nước mắt và đi làm những việc mà chị cho là đau đớn.

Cái Tủu lại bậu bên sườn cái Tí.

Con chó cái chúi đầu vào sợi xích sắt để cho bà chủ buộc vào cột nhà.

Đàn chó con phải bắt vào trong rổ thưa, trên có cái mẹt đậy và có lạt chằng chắc chắn.

Các việc xong hết, chị lại đón lấy cái Tủu, cho nó bú thêm lúc nữa. Sau khi đã kéo chiếc chiếu thủng rách trên phản trải xuống giữa nhà, chị đặt con nhỏ vào chiếu và sai thằng Dần ngồi đó trông em. Chị lục tất cả quần áo cái Tí và gói chung làm một gói. Rồi, một tay nâng rổ chó con lên đầu, một tay cầm sợi xích định dắt luôn con chó cái ra cửa, sụt sịt chị bảo cái Tí :

– Con hãy đội cái mê nón cho đỡ nắng và con cắp lấy gói quần áo rồi sang bên cụ Quế với u.

Chừng như lúc nãy thấy bắt cả chó lớn, chó con, cái Tí vẫn tưởng những con vật ấy sẽ đi thế mạng cho mình, cho nên nó đã vững dạ ngồi im. Bây giờ nghe mẹ giục nó phải đi, nó lại nhếch nhác, mếu khóc :

– U nhất định bán con đấy ư ? U không cho con ở nhà nữa ư ? Khốn nạn thân con thế này ! Trời ơi !... Ngày mai con chơi với ai ? Con ngủ với ai ?

Chị Dậu lã chã hai hàng nước mắt :

– U van con, u lạy con, con có thương thầy, thương u, thì con cứ đi với u, đừng khóc lóc nữa, đau ruột u lắm. Công u nuôi con sáu, bảy năm trời, tốn kém bao nhiêu tiền của ! Bây giờ phải đem con đi bán, u đã chết từng khúc ruột rồi đấy, con ạ. Nhưng mà tiền sưu không có, thầy con đau ốm là thế, vẫn bị người ta đánh trói, sưng cả hai tay lên kia... Nếu không bán con thì lấy tiền đâu nộp sưu ? Để cho thầy con khổ sở đến nước nào nữa ? Thôi, u van con, u lạy con, con có thương thầy, thương u thì con cứ đi với u !

Cái Tí vẫn khóc rưng rức. Chị Dậu cũng vừa đội rổ chó con vừa khóc nức nở, nhưng vẫn cố kiếm những lời thấm thía xót xa để khuyên con.

[...]

Thằng Dần níu lấy áo chị và khóc rầm rĩ :

– Chị phải ở nhà với em ! Em không cho chị sang nhà cụ Nghị. Nếu chị sang nhà cụ Nghị rồi thì em chơi với ai ?

Cái Tí khóc hu hu. Nó cứ quấn quýt thằng Dần, không muốn rời ra. Ngoảnh lại nhìn chị Dậu, nó nói bằng giọng năn nỉ :

– Con nhớ em quá ! Hay là u hãy cho con ở nhà một đêm nay nữa, để con ngủ thêm với em, để con nói chuyện với em. Sáng mai con xin đi sớm.

Chị Dậu càng tỏ ra bộ đau đớn :

– Thôi, u van con, u lạy con, con có thương thầy, thương u, thì con đi ngay bây giờ cho u. Nếu con chưa đi, cụ Nghị chưa giao tiền cho, u chưa có tiền nộp sưu thì không khéo thầy con sẽ chết ở đình, chứ không sống được. Thôi, u van con, u lạy con, con có thương thầy, thương u, thì con đi ngay bây giờ cho u.

Và chị cố kiếm cho được cái giọng ngon ngọt để dỗ thằng Dần :

– Dần buông chị ra, đi con ! Dần ngoan lắm nhỉ ! U van Dần, u lạy Dần ! Dần hãy để cho chị đi với u, đừng giữ chị nữa. Chị con có đi, u mới có tiền nộp sưu, thầy Dần mới được về với Dần chứ ! Sáng ngày người ta đánh trói thầy Dần như thế, Dần có thương không. Nếu Dần không buông chị ra, chốc nữa ông lí vào đây, ông ấy trói nốt cả u, trói nốt cả Dần nữa đấy.

Thằng Dần vẫn sợ ông lí, như đứa trẻ khác sợ ông ngoáo ộp, nghe nói đến tên ông ấy nó đã mất vía đi rồi. Lập tức nó rời vạt áo cái Tí và ỏn ẻn dặn mẹ :

– Em chỉ cho chị Tí đi một lúc thôi. Lấy được tiền rồi, u lại phải đem chị ấy về đây với em.

Chị Dậu buột miệng :

– Ừ...

Rồi hình như có ý hối vì mình đã nói dối trẻ con, tức thì chị lại nói chữa :

– Ừ, hễ cụ Nghị bằng lòng để cho chị con về nhà vài hôm, thì u đem nó về với con.

Cái Tí với hai hàng nước mắt ròng ròng, hôn hít các em một lượt nữa, rồi lủi thủi nó đội mê nón lên đầu và cắp gói áo vào nách.

(Ngô Tất Tố, *Tắt đèn*)

Câu hỏi :

a) Sự chủ động tham gia cuộc thoại của chị Dậu với cái Tí phát triển ngược chiều nhau như thế nào ?

b) Tác giả miêu tả diễn biến cuộc thoại như vậy có hợp với tâm lí nhân vật không ? Vì sao ?

c) Việc tác giả tô đậm sự hồn nhiên và hiếu thảo của cái Tí qua phần đầu cuộc thoại làm tăng kịch tính của câu chuyện như thế nào ?

3. Dựa vào những điều đã biết về truyện *Bức tranh của em gái tôi* (*Ngữ văn 6*, tập hai, tr. 30) và vào đoạn trích dưới đây, hãy cho biết sự im lặng của nhân vật "tôi" biểu thị điều gì.

Trong tranh, một chú bé đang ngồi nhìn ra ngoài cửa sổ, nơi bầu trời trong xanh. Mặt chú bé như toả ra một thứ ánh sáng rất lạ [...]. *Mẹ hồi hộp thì thầm vào tai tôi :*

– Con có nhận ra con không ?

Tôi giật sững người. Chẳng hiểu sao tôi phải bám chặt lấy tay mẹ. Thoạt tiên là sự ngỡ ngàng, rồi đến hãnh diện, sau đó là xấu hổ. Dưới mắt em tôi, tôi hoàn hảo đến thế kia ư ? Tôi nhìn như thôi miên vào dòng chữ đề trên bức tranh : "Anh trai tôi". Vậy mà dưới mắt tôi thì...

– Con đã nhận ra con chưa ? – Mẹ vẫn hồi hộp.

Tôi không trả lời mẹ vì tôi muốn khóc quá. Bởi vì nếu nói được với mẹ, tôi sẽ nói rằng : "Không phải con đâu. Đấy là tâm hồn và lòng nhân hậu của em con đấy.".

(Tạ Duy Anh, *Bức tranh của em gái tôi*)

4*. Tục ngữ phương Tây có câu : *Im lặng là vàng*. Nhưng nhà thơ Tố Hữu lại viết :

Khóc là nhục. Rên, hèn. Van, yếu đuối
Và dại khờ là những lũ người câm
Trên đường đi như những bóng âm thầm
Nhận đau khổ mà gởi vào im lặng.

(*Liên hiệp lại*)

Theo em, mỗi nhận xét trên đúng trong những trường hợp nào ?